

UNIVERSUL LITERAR

Supt conducere D-lui N. IORGA

BISERICA DE SAT

POLITICIANISMUL LITERAR

de N. IORGA

Intre politica de partid, care iea prea mult din puterile, ce-rute în atitea părți, ale popo-rului nostru și între literatură nu mai existau până pe la 1900 și ceva legături de nici un fel.

Scriitorul trăia la o parte, în sărăcia și ignorarea lui, între cei de aceeași ocupație. Băr-batul politic își ceta gazeta lui, își făcea — ori punea să i se facă — discursul lui și une-ori, înainte de a adormi, ceta câteva pagini din romanul frances lăsat pe masa de noapte a soției sale; la teatru se ducea pentru publicul din loje — când se ducea — și mai mult la câte o celebritate străină.

Fuseră și alte vremi. Toată politica, adevărata politică, venia din cultură și una din cele mai înalte expresii ale ei era literatura. Cel mai însemnat om politic al nostru, Mihail Kogălniceanu, a fost și a rămas scriitor în orice emanație a ma-relui său suflet. Dar această unire de preocupării și de ta-lente dispăruse de mult. Se mira lumea când răposatul Marghi-loman își arăta admirația pentru scrisul românesc și când vreun orator parlamentar înțepa cu boldul o comparație reușită în logosul lui de debut.

Dar, când, de pe la 1900, s'a văzut că, într'o generație cu preocupări ideologice, literatura poate avea o influență, când în numele ei la Mart 1906 Bucu-reștii au fost două zile în pi-cioare, fabricanții de Ministere pentru amici s'au întrebat dacă un asemenea mijloc de stăpînire poate fi lăsat pe mîna oricui, dacă el nu poate servi la o concurență primejdioasă.

Atunci a fost lansată contra «Sămănătorului» sărac „Viața Românească”, sprijinită pe abo-namente oficiale ca să dea cer-tificate de talent numai celor

agreați de partid, făcînd tăcerea asupra celorlalți sau aruncîndu-li injurii (Gîrleanu a murit fără ca laudătorii lui Calistrat Hogaș să-l fi descoperit). Cum s'a văzut că sistemul prinde, el a fost apoi continuat. „Nemunerația după budget” a creat tot mai multă literatură de partid.

Candidații s'au oferit îndată. Trecînd dintr'un partid într'altul, după ce se oferise unui al treilea, cutare critic fără talent și au-toritate s'a erijat în capelmaistru al elevilor și studenților, mari judecători de literatură cum îi place „lui domnu”. Tot ce banul Statului poate da a înlocuit mij-

loacele intelectuale care lipsesc prea mult corifeului. Și an de an s'a fabricat poetul, nuve-listul, estetul după cea mai utilă formulă salariată și subvențio-nată. Ori altul, special în ro-mane actuale, a dat Casei Șco-li-lor povestiri cu cheie pline de insulte la adresa adversarilor partidului.

Nu cred să mai existe undeva această adevărată pîngărire. Sta-tul își face datoria față de litera-tura națională într'o singură formă: a sprijinirii celor ce ajută partidul care guvernează. Vechea literatură de Curte era oricum mai demnă: în loc de a îngriji de paltoane pe clienții clubului respectiv, ea împodobia o coroană și onora o țară.

N. IORGA

MARINE

Vapopul

*Pe apa nesfirșită de cerneală
Ce se afundă 'n noaptea verde-a zării,
Vaporu-și iasă trena de beteală
Și picură cu foc asfaltul mării.*

*El pare 'n întunerecul macabru
Ce cade tot mai greu și mai opac,
Un rug înflăcărat, un candelabru
Sau, încărcat cu fructe, un copac.*

*Sirena urlă lung ca un șacal
Și îi răspunde gemătul victorii,
Tot mai departe fuge el de mal
Ducînd în besna nopții călătorii.*

*O clipă doar mai strălucește 'n zare
Ca un ciorchine luminos de stele
Și 'n urmă parcă se afundă 'n mare
Și cade greu cortina nopții grele.*

Faun modern

*În fața mării te-ai oprit pe plajă
Să te-ogîndești în strălucirea apei,
Și ai văzut mirată cit de-aproape
Frumosu-ți trup dăruior de vrajă.*

*Te turbură privirea ta de jar
Și te incintă frumusețea-ți abă,
Surizi statuii umezi de cjeștar
Și scuturi blonda părului tău salbă.*

*Dar, cum te uiți în apa nemișcată,
De-odată vezi atătura cu tine
Doi ochi înfipti în șoldurile-ți pline —
Și fringi c'un gest oglinda blestemată*

Ion Sân-~~u~~orgiu

Vremuri și oameni

„Biruința lui Vasile Grecu“

de I. Agîrbiceanu

Vasile Grecu nu se pregătise pentru a fi în slujba Statului, ci în slujba lui Dumnezeu. După ce termină liceul, în toate clasele unul din cei mai buni elevi, intrase în seminarul de clerici, și-l absolvi cu distincție și cu purtare morală foarte bună, dar fără o convingere hotărâtă și nesdruncinată asupra adevărilor credinței creștine. Intrase în seminar mai ales la dorința mamei sale, văduvă de cinci ani, pe cînd era în clasa a șaptea de liceu. Neamul lor, din moși strămoși, s'au trezit în satul acesta de pe Gecaș, dar pînă la dînsul și la fratele său Petru, din trupina lor n'a crescut vîlstar de domn. Toți au fost țărani la coarnele plugului, crescători de vite albe și mari meșteri în strugărit. Dar tatăl său, bădicul Pavel, a voit să ridice ocară de pe neamul lor. Familii mai sărace decît ei aveau în timpul din urmă băieți la școală; unii ieșiră chiar domni mari, advocați și doctori. Bădicul Pavel și lelea Ana nu voiau ca și copiii lor să rupă orice legături cu satul, cu pămîntul. Adevărat că moșia lor nici nu era de desprețuit: treizeci de jugăre, tot fruntea hotarului din Cozla. Ei chibzuseră deci așa: doi copii au, doi teciori: unul popă, altul dascăl în sat. Vor avea și slujba, vor împărți și pămîntul. Și de li va da Dumnezeu noroc, vor trăi bine în lumea asta de necazuri.

După moartea bădicului Pavel, lelea Ana simți și mai puternică dorința de a-și avea copiii lingă ea. Petru, cel mai bătrîn, cu puțină atragere de învățatură, fu bucuros să intre la școala normală. Scăpă de latină, de algebra și de alte prostii cu care profesorii zadarnic se sîhră să-l chinuască.

Vasile, după ce termină liceul,

stătu pe gînduri. Dar dorința mamei sale fu hotărîtoare. Intră în seminar, unde se deșteptă în el o boală de care avea să sufere întreaga viață. Așa credea el pînă azi, că e o boală neputința de a-și face o concepție împede asupra lumii și vieții. Cînd termină liceul nici-o neliniște nu i se coborise în suflet, se simția liber și vesel ca paserile cerului. Ori ce carieră și-ar fi ales, era sigur că va răzbi prin viață. Era sănătos și optimist. Preoția nu-l atrăgea; totuși, la dorința mamei, intră în seminar fără păreri de rău. Simția că va putea birui viața și ca preot.

Dar acolo, între zidurile reci și grele, între o predică și o meditație, sau lecție de același cuprins neliniști tot mai dese începură să i se coboare în suflet. Întăiu ușoare, apoi tot mai grele. Ce este omul? Ce e viața? Ce e sufletul? Ce e moartea? Ce este Dumnezeu? Le alunga, simțind că-l tulbură și-i întunecă viața, adînc convins că nu are nevoie de ele pentru a trăi în lume. Dar ele reveniau mereu din cîrțile de studiu, din lecțiile profesorilor, din predicile spirituale, din subiectele date pentru meditație. Se isbia de ele pretutindenea, în biserică, pe gangurile umede și întunecoase, în supravegherea aspră a superiorilor, în privirile, cuvintele și grijile lor, se isbia de ele în pilda atitor colegii. Veniau uneori multe ca un roi de albine pline de cîntec și de zîmbet; veniau alteori întrebări singuratic, reci, înghețate ca o fășie de vînt dela miază noapte; veneau altele mărețe, altele ucigătoare prin iraționalitatea lor.

Vasile Grecu, cînd văzu că nu poate scăpa de ele, ori unde s'ar ascunde, își luă hotărîrea conștientă

să le privească drept în față. Să le pună la cîntar, să le examineze, să vază ce sînt și ce au cu el.

Fu o luptă necurmată de patru ani. Nici el nu le putu birui pe toate, nici răspunsurile pe care le dădeau cărțile și lecțiunile nu-l putură ingenunchia deplin. Lupta o duse cu vitejie, fără patimă, fără mari emoții: sabia minții fulgera fără să se obosească. Dar această indeletnicire lăuntrică îl făcu să fie veșnic ocupat, să ajungă cel mai distins cleric, așa că profesorii și superiorii îl credeau cel mai convins creștin. Uscătiv și slab de la fire, le părea profesorilor un adevărat ascet. El însă părăsi seminarul nelămurit asupra întrebărilor fundamentale privitoare la viață, deci și asupra răspunsurilor pe care le dă doctrina creștină.

Cînd se simți scăpat de zidurile reci, de lecții și de meditații, crezu că, în slirșit, s'a isprăvit cu toată neliniștea lui lăuntrică. Îi părea, la lumina soarelui de primăvară, în mijlocul cîmپیilor înflorite printre care șerpua drumul spre Cozea, că neliniștea aceea a tulburat numai suprafața sufletului său, dar că adîncul nu l-a atins. Nu și-a pus sufletul întreg în ea. Și sosi acasă cu convingerea că neliniștea lui a fost o neliniște zadarnică, tot așa ca și întrebările acele pe care nimeni nu le dorește, de care nimeni nu se bucură, de care nici un folos nu au în lupta vieții, în bucuria sau năcazurile lumii.

Dar tînărul cleric se convinse în grabă, cu un fel groază, că se înșela. Cit ce ajunsese acasă și mamă-sa începu a-i vorbi de preoție, simți un junghiu în inimă: Îi veni, dintr'una, convingerea hotărîtă: Nu se putea face preot! Întîiu rămase el însuși uimit, neputînd crede, cînd văzu împede acest adevăr. „Dar pentru ce am învățat eu patru ani în seminar? Nu pentru preoție? Cum, să arunc patru ani din viață? Nu se poate!“

Lelei Anei nu-i spuse nimic, ci cercă să se dumirească pe sine însuși. Abee a început examenul, și simți cu groază că-i invie iar toate întrebările din seminar, rămase nedeslegate. Așa dar se înveninase atît de adînc? Nu mai putea scăpa de ele? Nu va putea scăpa toată viața, dacă nu le va da un răspuns? Nu-i venia să creadă! Se uită în seninul cerului, privia lanurile grele de griu, luă furca, sapa, coasa și se apucă de lucru. Zadarnic, hotărîrea că nu se putea face preot îi era trează mereu în suflet, și ea deștepta și le-

gitimarea: Dacă nu crezi, dacă nu poți crede, cum să te faci slujitor al altarului? Și atunci pornea întreg convoiul întrebărilor cu care se luptase în seminar.

Cercă să le răspundă acum cu argumente din mijlocul naturii. Pe unele le doborî, simțind cum îi crește credința, altele însă nu puteau fi lămurite nici acum. Lunile de vacanță trăi într-o continuă înfrigurare. Dar, în Septembrie, hotărîrea lui fu luată: nu se va sfinți preot decît în ceasul în care va avea o deplină convingere creștinească.

Cînd îi vesti mamei sale hotărîrea, lelea Ana rămase ca trăsniță. Nu putu scoate multă vreme cuvînt din gură.

— Glumești, Vasile, zise ea într'un tîrziu cu glasul stîns, cu nehotărîre.

— Nu glumesc, mamă. Ar fi un mare păcat!

— Păcat să te faci preot?

— Da, dacă nu crezi deplin.

— Dar bine, ce-ai făcut tu patru ani? N'ai învățat mereu tot lucruri popești, tot credință?

— Cîți au învățat aceste lucruri, mamă, și au ajuns rușinea bisericii și a lui Hristos! Și-i vrea dumneata să ajung ca popa din Poiana?

— Ba să mă ferească Dumnezeu!

— Sau ca acel din Grind?

— Să ne păzească Precista.

— Ori ca părintele Vartolomeiu din Secătură?

Lelea Ana își făcu cruce.

Cunștea pe toți preoții pomeniți de Vasile: unul se îmbăta cu țărani în crișmă, altul umplu satul cu copii din flori, al treilea era un cămătar și un negustor măi rău ca un iudov.

— Și toți aceștia au învățat, mamă, patru ani în seminar tot lucruri de ale lui Dumnezeu, tot treburi popești. Și iată-i ce-au ajuns dacă n'au avut convingerea adevărată în slujba lor, dacă n'au avut credință. Dacă ei ar crede cu adevărat că în sfînta leturghie jertfesc trupul și singele Domnului, crezi că ar cuteza să se apropie de altar plini de spurcăciuni cum sînt?

Lelea Ana tăcu un restimp; nu pricepu decît pildele.

— Dar tu, zise ea într'un tîrziu cu glasul plin de fîrică și de nesiguranță, tu nu ești un om slab ca ei, și nu vei fi. Neam de neamul tău nu li-a sămănat. Pentru ce-i aduci pe ei ca pildă?

— Pentru că orice preot care nu crede cu adevărat se poate ticăloși mai în grabă ca alți oameni, mamă.

— Dar ce-i aceia să crezi cu adevărat? Tu nu crezi așa?

— Încă nu știu, mamă. Cînd voi ști, îți voi împlini dorința.

— Cum? Tu nu crezi în Hristos Dumnezeu și în Maica Precistă? Femeia se sculă de pe scaun și îl privi de sus pînă jos.

Nu știu, mamă, nu mă întrebă.

— Ești încă un copil și nu știu ce vorbești, zise lelea Ana. Prea multă carte vă strică la cap. Dar să intri numai odată în viață, să te isbești de necazurile ei și să vezi cum trece fumul! Atunci vei simți cît e de aproape Dumnezeu în toate lucrurile. Pînă nu trăești, pînă ce nu ești om în lume, zadarnic te întrebă, dacă este sau nu este Dumnezeu. Nebunii fac așa și cei ce n'au de lucru. Pe Dumnezeu, viața ți-l arată.

Vasile Grecu asculta atunci uimit cuvintele maică-sei, și s'a gîndit adese ori la ele. Nu era adevărat că ei se bătuse pînă acum cu întrebările ce-l chinuiau mai mult ca cu niște probleme de matematică, abstracte?

Lelea Ana stăruia să se pregătească pentru preoție. Popa din sat, părintele Mihuleț, era bătrîn, parohia mare, și acum de-un an, de cînd izbucni războiul, trebuia să mai poarte grija și altor sate vecine, lipsite de preoți, unii internați prin lagărele din țara ungurească, alții duși preoți la armată. Nu-l mai ajutau puterile. L-ar fi voit mai bucuros ginere, dar, cum l'a întrecut fratele său Petru, preotul ar fi vesel să-l aibă și numai de ajutor, care să-i moștenească, cînd va vrea Dumnezeu, slujba.

Mama îngîndurată îl voia așezat fără întîrziere în rosturile lui: Cine știe ce se mai poate întîmpla? Dacă nu se preotește, nu-l vor duce la războiu? Iată Petru, frate-său, că-i dascăl în sat, om cu slujbă, n'a alergat cu socrul său, părintele Mihuleț, pîn' le-a ieșit sufletul să-l scape? Dar pînă cînd?

Îl vorbi deci împede, practic, fără incunjur, aproape negustorește, cum pun țaranii la cale astfel de trebi:

— Trebuie să-ți vezi de-o preoteasă, dragul meu, și cît mai în grabă, în toamna asta! Să te vad așezat. Cu părintele ne-am și înteles: te ia numai decît ajutor, îți dă a treia parte din colegie și din slujbe. E un om cum se cade Sfîntia Sa.

Și începu să-i spună ce fete ar crede ea mai potrivite. Vasile o ascultă în tăcere, deși se simțea încîntat că mamă-sa cearcă să-i între-

atit de adînc în viață. Dar, încă în Septembrie, o vesti pe mamă-sa că s'a înscris în școala de notari.

— O să mă fac notar, mamă. Peste un an sînt cu diploma în mînă. Din notar, dacă va fi să fie, ori cînd mă pot sfinți preot. Și se poate, cel puțin în parte, să-ți împlinesc dorința. Se vorbește că pe domnul Perța o să-l numească de pretor, și atunci o să fiu notar aici în Cozla.

Bătrina stăruia zadarnic pe lângă dorința sa, plînsese, se jelui, dar Vasile rămase neînduplecat. Plecă la noile cursuri.

Scăpat de grija preoției, conștiința sa se liniști. Un adînc fund de cinste și de responsabilitate era stratul în care se plămădia neli-niștea lui. El credea că orice slujbă se poate împlini cu sfințenie, afară de aceia a preoției, și dacă nu are o convingere împede și hotărîtă asupra doctrinei creștine.

Trăi, deci, un an liniștit, văzîndu-și de noua învățătură. Încă înainte de a termina, notarul Perța fusese într'adevăr numai pretor, dar familia încă nu apucase să se mute la oraș, și noul prim-pretor fu ajuns de o moarte năprasnică. Cînd veni Vasile Grecu acasă, găsi pe doamna Perța și pe fată-sa Vilma în doliu. Pe fată o vedea rar pe acasă. Trăise mai mult la oraș, la niște rudeni ale notarului. Mamă-sa, notărășita, era Unguroaică, dar încă părinții săi uitaseră să vorbească ungurește: niște țărani fruntași, din viața de nobili sărăciți, cari au trăit generații întregi într'un sat românesc din vecinătate. Din tradiție mai păstrau numele de botez ungurești la partea femeiască.

Fostul cleric se aprinse cît ce văzu pe Vilma de două-trei ori. Îi plăcu delicatetea ei, mersul u-or ca o plutire, ochii ei albaștri verzui, de o claritate adîncă, tristețea ei din vremea doliului, și mai ales cîntecul glasului ei, care-l îmbăta. Nu iubise meio fată, nici nu știa bine ce e iubirea, cînd o întîlni pe Vilma. Și acum se îndrăgosti prostetește. Nu trecură patru săptămîni dela întoarcere, și, fără să-i spună un singur cuvînt mamei sale, o ceru de nevastă.

Doamna Perța fu uimită de hotărîrea năprasnică a tinărului. Fata, după ce întelese de ce e vorba, s'a ascuns zile întregi de el. În urmă notărășita-i spuse:

— Fata e tinerică, domnule Grecu. N'are decît nouăsprezece ani. Iar dumneata ești fără slujbă. Poate te înrolează. Poate te apuci de altă meserie. Se pare că nu ești prea

statornic în hotărârile dumitale. Pentru ce nu te-ai făcut preot?

Văduva Perța începu să-l descoase, dar în inima ei era foarte mulțumită: Iată că-i trimite Dumnezeu o mângiere repede după o moarte atât de năprasnică!

Vasile Grecu voi să-și arate hotărârea și vrednicia; în două luni fu notar în Cozla. Drept e că notărășita văduvă și rudeniile dela oraș ale celui mort, nu stătuseră cu minile în sin. Și, peste altă lună, se prăznuie căsătoria.

Notarul, după întâiele săptămâni de fericire, se trezi cu o nouă problemă. De data asta problema nu mai era abstractă, nu mai plutea între cer și pământ, ci era alături de sine, trăia în ea, mînca cu ea la aceeași masă: era nevastă-sa, micuța Vilma.

Cînd îi spuse mai întîiu doamna Perța că Vilma e tinerică și nu are decît nouăsprăzece ani, el se miră adînc în sine.

Nu i-ar fi dat mai mult de săisprezece. Acum că o vedea zilnic, și citise actul de naștere, nu știa ce să creadă, Uneori, îi părea abia o copilă, neștiutoare, naivă, dulce; alteori îi părea cu mult mai bătrînă de cum îi spusese mamă-sa, din felul cum vorbea de cuminte, de priceput, și mai ales din privirea limpede și adîncă a ochilor. Erau clipe în care avea convingerea că prin ochii aceia se uită la el o ființă cu totul străină de Vilma lui, cineva care se ascunde adînc în ea, și care-l privește cu o stăruință ciudată și neîntreruptă. Nu-și putea da sama de ce-l privește așa. Nici ea nu știa, căci, de cite ori o întreba, avea vecinic același răspuns: „Cum mă uit? Ca de obicei! Sau nu?”. Și privirea ei trecea parcă prin orbitele lui, străpungea părțile din spate, și pătrundea în înfinit.

Dar ceia ce-l făcea pe Vasile Grecu să se invîrtă mereu în jurul problemei celei noi, ca fluturile care nu se astîmpără de-a se roti în jurul luminii până-și arde aripile, — era uniformitatea stării ei sufletești. Fie că i se părea o copilă nevinovată, fie că o credea o ființă străină, Vilma avea același mers, același suris, același glas, îl întîmpina cu aceeași purtare moderată, rece ar fi zis el, fie că venia acasă vesel, fie că se întorcea necăjit de la slujbă.

Nu cuteza să-și mărturisească, dar uneori avea senzația că Vilma trăiește cu un străn în casă. Și, cu cit treceau lunile, senzația aceea creștea mereu.

Expoziția internațională de arte decorative și industriale moderne, Paris, 1925

Pavilionul galeriilor Lafayette.

Il puneau apoi pe gînduri grele unele scene din clipele mai întime. Cite odată, rar de tot, la îmbrățișările lui, ea izbucnea într'un plîns cumplit care-l îngheța, tîndu-i ori ce putere de mîngiere. Alteori, prin ochii ei îl privia parcă nu ea, ci o mirare și o așteptare nemărgenită. Iar, după ce criza trecea fața ei îmbrăca aceeași mască de liniște nepătrunsă, ochii ei trimiteau aceleași priviri de-o claritate adîncă. Peste zi nu se intrista și nu se bucura; se mărginea la schimbul de cuvînt convențional, nu se vedea bucurie în ochii ei cînd îi aducea un dar, nu se supăra cînd el, uneori, întirzia la un pahar de vin. Nici odată nu i s'a plîns că i-ar lipsi ceva; soacră-sa nici cînd nu i-a spus că Vilma ar fi nemulțumită cu el.

Și totuși, instinctiv, Vasile simțea că Vilma se depărtează de din-sul.

Dar i-a fost vr'odată aproape? Trecuse un an de căsnicie cînd îi veni mai întîiu, așa din bun senin, această întrebare. Nu cuteză să se oprească la ea, îl îngheță de spaimă abia ce o văzu limpede.

De ce l-ar fi luat dacă nu l ar fi iubit? Mamă-sa n'asilit-o, căci ținea la ea ca la ochii din cap. Alt răspuns nu-i trebuia lui Vasile Grecu, altă cercetare nu cuteza să facă.

Dar, de citeva ori, cînd a fost cu Vilma la oraș în anul al doilea de căsnicie, Vasile văzu cu uimire colorii nouă în obraji ei mici și palizi, văzu străluciri în ochii ei, în locul privirii clare. Și mai ales observă o agitare a întregii ei

ființe, ceia ce o făcea mai drăguță, mai caldă, mai atrăgătoare. — Pentru cine se schimba așa? Aștepta poate, să întilnească vr'un cunoscut? Iubise pe cineva aici? Dar notarul își dădu repede sama că nu un anume bărbat producea această schimbare în nevastă-sa.

Ea se interesa fără sfială, și deci nevinovată, de orice tînr sau bărbat mai frumos, și în conversația cu ei era de-o vioiciune și de-o drăgălășie pe care bărbatul nu le cunoștea. Se mira ca în fața unei revelații. Uneori îl străpungeau sulțile temerei, dar, îndată ce-i vedea fața nevinovată, ca de sfîntă, se liniștea. Își zicea adeseori: E mediul ei; aici a crescut. Se vede că societatea îi lipsește.

În sfîrșit prin Martie, în anul al treilea de răsboiu, se opriră, în trecere prin Cozla, unități de artilerie. Două săptămîni fu mereu schimb de trupe. Notarul trebui să găzduiască ofițeri, germani, austrieci, cehi, unguri, cum se nemeriau. La început nu cuteză să-i propună Vilmei să primească și ei pe cineva. Cu greu se hotărî. Trebui totuși, fiindcă erau și ofițeri superiori pe cari nu-i putea încartirui orișîunde, și-i era rușine de ofiterul încredințat cu aceasta, să-l refuze.

Care nu-i fu mirarea cînd, venind acasă, găsi biroul lui schimbat în cameră de dormit?

Vilma era imbușorată de lucru, de așergare, și o bucurie adîncă îi ardea în ochi.

— Pe care ni-l aduci, pe generalul? O, te rog, lasă-l pe d-sa la părintele! Este un căpitan, vorbește

rominește, nu știi cum îl cheamă?

Vasile alergă la ofițerul ajutor și abia atâră care dintre ofițeri știa rominește. Vilma îl găzduțea fericită. Și tot așa pe-al doilea, pe-al treilea, pe-al patrulea. Câtă vreme se scurse armata prin sat, risul ei răsuna veșnic prin odăi. Apoi reveni la uniformitatea de mai înainte.

* * *

Iată problema care nu avea în ea nimic abstract și cu care se chinuia acum s'o deslege fostul cleric Vasile Grecu, notarul cel tânăr din Cozla.

Înglodat în lucrul de birou pînă în git, el trăi ultimele săptămîni destul de liniștit. Credea uneori că viața i se va liniști tot mai mult, împăcîndu-se cu firea soției sale, chiar fără să o priceapă.

Munca multă îl mai mulțumi și din alt motiv. Vechile întrebări și îndoieli cu care se luptase în seminar și acasă, în cele două luni de vacanță, nu se mai apropiau de el pînă cînd nu i s'a pus deslegarea problemei celei de a doua: Vilma. Cînd se chinuia să o priceapă pe dînsa, văzu cu spaimă că se ridică din nou și întrebările cele dintîiu, așa că adeseori începea zburciumul cu întrebarea: cum poate fi Vilma mereu în aceeași stare sufletească? și sfîrșia cu îndoieli asupra realității proprii existenței, sau asupra divinității lui Isus Hristos.

Erau clipe cînd se smulgea din aceste viltori ce-l cufundau tot mai adînc, către profunzimi unde nu mai exista niciun înțeles, se smulgea din ele spunîndu-și: „Sunt un om neisprăvit, iată nenorocul meu iată boala mea. N'am putut rumega ce mi s'a dat ca hrană intelectului, n'am putut asimila deplin nimic, și nici simțirea nu mi-e mai vitează decît înțelegerea. Sunt un om neisprăvit și zadarnic aș voi să trăiesc ca un om inferior. Deci în lături, gânduri nebune, nu sunteți pentru mine“.

Dar numai munca încordată putea să le alunge. Cel puțin, în această primă jumătate a anului al doilea de căsnicie, și în al treilea de război, din Martie de cînd s'au scurs trupule prin Cozla și pînă aseară, el a trăit destul de liniștit, copleșit cu totul de munca de birou.

Dar a fost de-ajuns ca în seara trecută administratorul să-i aducă știrea că venirea prizonierilor ruși și a celor trei ofițeri, pentru ca neliniștea sa să izbucnească mai tulburătoare ca ori cînd.

Zadarnic își spunea că nu-i niți

o primejdie în venirea celor trei ofițeri, zadarnic se înfrunta, cătînd să se rușineze pe sine însuși, că o bănuiește fără nicio vină pe Vilma că o insultă cu temerile și bănuielile sale nu se putea liniști. Gîndul că ofițerii aceia vor rămînea multă vreme în sat, că administratorul se îngrijă de pe acum de încarîrurile prizonierilor pentru iarnă, stătea mereu amenințător chiar în pragul cugetării sale, cum stă la orizont norul vînat de negru, greu ca de plumb, norul aducător de furtună.

Și norul se împlinea dintr'un singur gînd, tot mai stăruitor acum. Deși Vasile Grecu se sîlia din toate puterile să-l alunge: Gîndul era: M'a iubit vr'odată Vilma? Mă iubește acum? Vasile simțea că întreaga lui spaimă izvorăște din această îndoială. Din această nesiguranță. Ar fi putut veni zeci de ofițeri tineri dacă iubirea Vilmei ar fi vădită, ce i-ar păsa lui? Și începea să-și cerceteze viața lui și a Vilmei, de cînd a înăscut-o, nădăjduind să găsească dovezile iubirii ei. Că dînsul o iubea și o iubia, nu se putea îndoii. Și acum îi tremură sufletul la amintirea celei dintîiu întîlniri cu Vilma. Dacă într'un an și jumătate uneori s'a văzut mai străin de ea, vina n'o putea găsi în iubirea lui ci în tăcerea aceea, în uniformitatea rece a Vilmei. Cît n'a suferit el în astfel de ceasuri?

Dar Vilma îl iubea? Vasile Grecu se gîndi la zilele dinainte de cununie, și, cu cît le cerceta mai amănunțit, cucit cerca să pătrundă purtarea de atunci a Vilmei, rămînea tot mai sărac de iluzii și cu sufletul tot mai înghețat. Ce dovezile de iubire i-a dat Vilma? Il primia liniștită, povesteau nimicuri, sau discutau cărți citite de amîndoi, se plimbau prin grădina văduvei Perta, spunîndu-și abia cîteva vorbe. Și chiar pe acestea el le spunea, el întreba, altfel ar fi putut trece ceasurile fără să-i spună vr'un cuvînt. Abia acum își dădea seama că n'a descoperit pe față, în privirile fetei, nici odată o mare izbucnire a bucuriei, a fericirii. Da, își zicea acum, am fost cu totul orbit de dragostea mea. Eram mulțumit cu ceia ce se petrecea în mine, cu ceia ce simțeam eu, și eram fericit. Îmi părea că așa trebuie să fie, în dragoste, fetele tinere: palide, tăcute, sperioase. Chiar fuga și ascunderea ei în cele patru zile după ce-i cerusem mîna, o luam ca o dovadă a dragostei sale. Dar dacă-i fu frică de mine? Dar dacă, în vremea asta,

va fi cercat s'o convingă pe mamă-sa să nu o mărite?

Pe ce s'a bizuit dînsul crezînd că a deșteptat dragostea în fata aceia? Abia acum se gîndi că el n'are niciuna din întăile calități care pot mișca sufletul unei fete tinere: știa că nu era frumos. Nu avea nimic din frăgezimea tinereții care atrage. Era un om uscat, cu fața palidă, cu obraji veșnic plini de cotoarele bărbii de multul ras în seminar. Era un cleric uscățiv care-și aruncase costumul de preot și-l îmbrăcase pe cel de notar. Era apoi, destul de închis dela fire. Numai cînd o problemă îl agitase insufleția; atunci vorbea frumos, expresia feței era atrăgătoare. Dar clipele acelea sînt rare!

Notarul se uita uneori desnădăjduit în oglindă și, cînd vedea mărul lui Adam cum i se plimba pe git, se depărta cu scîrbă de apa oglinzii.

Ce să fi găsit bun de iubit în el, Vilma? Alți tineri a văzut ea la oraș, unde a trăit partea cea mai mare din anii fetiei.

Se sbătea cu gîndurile acesta, le alunga, dar ele reveneau mereu. Dela limpezirea lor atrîna temerea sau siguranța lui, în mijlocul schimbării ce se pregătia în sat. Tot mai puțin trăgea în cumpănă răspunsul de altădată. Dacă nu m'ar fi iubit, de ce ar fi venit după mine? Cine a silit-o?

În ziua aceia Vasile Grecu cercă zadarnic să lucreze. Scrisorile oficiale, care așteptau răspunsuri grabnice, stăteau vraf pe masă. Notarul ședea înșepenit în scaun, sau se plimba prin odăie cu mîinile la spate. Ochii arzători i se coborîră și mai adînc în orbite. Uitase, de dimineață, să se bărbierească, și cotoarele negre, dese, țepoase, îi umpluse obrazul ca o perie aspră. În urma rasului aproape zilnic în seminar, trebuia și acum să folosească briciul tot a treia zi. Părea mai slab, mai uscat și mai îmbătrînit. Cînd înghiția să-și umezească gîtul ars, mărul lui Adam, mai mare ca de obicei, se plimba ca o vertebră.

Noaptea-l apucă în cancelarie. I se păru că i se limpezesc gîndurile și începu să scrie.

Dar nu umpluse o pagină și se auzi răsunînd în liniștea inopțării o căruță. Durăitul ei se oprî înainte primăriei, și în scurtă vreme pași grei răsunară în odăile întunecoase.

Fără a mai ciocni la ușă, intră administratorul.

— M'am uitat să trec pe la

dumneavoastră, zise el, și mă bucur că te află pe dumneata aici. Te rog să duci doamnei pachetul acesta. Și el puse pe masă un pachet cu firma unei prăvălii cunoscute din oraș.

Notarul întâiu nu înțelese, dar, oprindu-se din scris, se uită la pachet, văzu adresa, și zise:

— Mulțumesc. O să i-l duc.

Administratorul începu să clatine greu din cap.

— M'a mincat o rușine, domnule notar! Sint o brută, nimic mai mult, zise el c'un glas de sinceră părere de rău.

— Dumneata ai vrut să te îmbegi!

— Că m'am îmbătat nu-mi pare rău. Dar ceia ce nu-mi pot ierta e că nu m'am trezit până la plecare. Inchipuie-ți, nici nu se putea altfel! Doamna Vilma, când m'a văzut, n'a mai voit să plece la oraș. I-a dat un bilet băiatului pentru prăvălie, și s'a dus repede în casă. Mai mare rușinea pe mine! Eu nici nu știu nimic cum s'au petrecut lucrurile. Băiatul mi-a spus.

Notarul ascultă ultimele cuvinte ale d-lui Ponor, plimbându-se prin odaie. Nu răspuse în grabă. În înghețul ce i se cobori în suflet simția un singur lucru: că trebuie să aleagă cuvintele, să fie chibzuit.

— E firesc, domnule Ponor! Cum ar fi putut veni cu dumneata în halul în care te află?, zise în sfârșit pe-un glas așa de străin, încât administratorul se uită uimit la el.

— Acum te superi și dumneata. Lucru firesc, nici nu se poate altfel. Am fost o brută, recunosc. Și te rog să-i spui doamnei că-mi cer, pocăit, iertare.

— Ii voiu spune, domnule Ponor! Deodată notarul se opri, îl măsură de sus până jos pe administrator. Vasile Grecu își ținea acum trupul drept și privirea lui era îndrăzneată.

— Să-mi spui, domnule administrator, începu el c'un glas aspru, să-mi spui ce-i cu Rușii dumitale și cu cei trei ofițeri? N'ai fost dumneata beat aseară când ai venit la mine? Te-ai îmbătat întâi la dumneata acasă, ori la crișma mărgineanului?

D-l Ponor îl privi prost.

— Crezi că am glumit, domnule notar?

— Sint sigur că ai spus vorbe de clacă.

— Dar ce imposibilitate vezi dumneata în venirea prizonierilor ruși în Cozla? Pentru ce aș fi glumit? Era o bucurie pe care veniam să îți-o vestesc și dumitale. De altfel,

iață aici o scrisoare pentru d-ta del-a domnul baron cel tânăr. Administratorul își scoase din buzunarul din lăuntru portofelul pinte-cos, și luă din el o scrisoare pe al cărui plic erau armele contelui.

Notarul luă epistola, o privi pe amindouă părțile și o puse în buzunar.

— De altfel proba cea mai bună că n'am glumit, va fi sosirea prizonierilor. Dumnică vor sosi. Cred că în chestiunea aceasta îți scrie d-l Conte.

Administratorul îi pofti noapte bună și ieși.

(Va urma)

Povestea cu ursitoarele

Pe drum spre Buciumeni, un găzar își mîna bidiviul de la cotu-gă îndemnându-l la răstimp.

— Hii, animală, hii, că ne'mpresură besna nopții și to-i spăria de cioturi și de umbre. Și nuiaua găzarului vijtia pe de-asupra gloabei, oprindu-se de coastele ce sunau sec. Găzarul văzu într-o vreme satul, ce hodinia tăcut în sfințitul de vară. Căsuțele albe irosite, stăruiau încă în văzul lui, cu toată pîcla viorie ce isvora din tainițele nopții.

Spre ele își mîna cu strg globanul ce se opintia cu capul în pămînt, suflînd pe nări toată truda zilei.

— Hii animală, hii, că-i hodini și tu în vre-o ogradă, și-i ronțai ceva fin!

Și globanul opintia și mișca urechile în semn de înțelegere. În Buciumeni ajunseră pe'noptat, și cotu-ga trecu un podet, trosnînd din mădulare ca un bătrîn hodorog, intrînd în ograda lu Blendea, unde trăgea totdeauna găzarul.

Nevasta lui Blendea năstrea în sara aceia și gazarul șezu la masă doar cu omul. La femeie erau adunate babele satului, ce grăiau cu glasuri scăzute. Sfatul lor ajungea pînă la Blendea și la găzar cari sfârșiseră de'nfulecat, și steteau pe pragul tinzii ascultînd împietriți sub cernerea lunii.

— Or veni ș'aci ursitoarele?, întrebă una din babe.

— Or veni, de ce să nu vină? Ș'aista-i puiu de om și la orice om vin ursitoarele.

— Da or veni horînd, țîntîndu-se de mîni cu degete străvezii, horînd ca virtejul prin văzduh. așa le-o văzut mai an baba Vuca, cînd au venit să ursească copilului lui Tentea...

— Or veni ș'or ursi de bine sau de rău!...

Un orăcăit ca de broscuț tăie sfatul babelor și'n odăita întunecată se aprinse opaițul și se făcu miș-

care. Blendea și găzarul priviau acum la fărîma ceia de carne ce se frămînta neliniștită. Ochișorii, mici, clipiu des, des, de tot, orbîți de-atîta lumină.

Din noaptea neființei zbcunise deodată în lume, în lumină. În ochii lui nu se vedea nici nedumerire, nici bucurie, ci numai nesimțire de cele ce-l împrejmuiu. Și plînge pruncul și plîngea, ca și cum ar fi fost miniat că l-au trezit din pacea lui și l-au trimis aci pe lumea în care-s atîtea dureri.

Blendea și cu găzarul s'au privit ș'au ris de broscuțul ce orăcăia pe'ntrecute.

— Da bun piept are voinicul ista!...

— Bun — răspunse Blendea și porni spre crișmă să vestească lumii că i-a născut muierea un fecior.

Găzarul se lăsă ntr'o rîmă pe prispă s'adoarmă. Din odaia lehrizei zvoniau răsufletele ei greoaie și trudite... Pruncul amuțise în copae. Pe prichicul hornului găzar-nița pîlpîia să moară, născînd umbre și lumini pe păreși. Gazarul nu putea s'adoarmă, gîndia la cele întimplăte peste zi, la afacerile lui mărunte, la drumul făcut cu cotu-ga pe sub arșița verii, la cele întimplăte la gazdă, și la sfatul babelor despre ursită.

Din-spre crișmă zvoniau lăute și chiote vesele. Găzarul gîndi că Blendea cinstește pestru feciorul lui; cel nou născut. Din înalt luna își cernea argintul așternînd pulbere peste toate-ale pămîntului, schimbînd cu lumina de basm, șurile în mogildețe stranii, aruncînd umbre nehotărîte, pe alocure. Greierii zbirnîu veșnicul lor ison, către stelele ce pîlpîiau în înalt. Supt streagîna de stof, undeva cip-tăiau prin vis vrăbii. Găzarul simți într-o vreme, o mireasmă de soc, adusă de adieri și rămase cu ochii ațîntiți în gol... În urechi îi tuia tăcerea...

De după șuri trei femei, înveștimate în alb, înaintau ușor, dându-și pași cumpăniți. Păreau că ating pământul și pletele bălai curgeau valuri unduindu-se peste umeri pe spate. Găzarul le văzu cum porniră dându-și către casa lui Blendea.

— Aha! de bună samă așteaptă ursitoarele. bișui el și-și înghiți răsufletul. Un glod se puse pe piept, strinse binișor ochii și se prefăcu că doarme. Arătările pătrunseră în tindă, priviră pe rând la găzar, care amuțise, și intrară în odăița în care era pruncul. Lehuza dormia, copilul asemenea.

Găzarul aținti urechea, încordându-și luarea aminte să nu piardă nimic din sfatul iasmelor, ce se opriseră și tănuiau în de ele privind cind la lehuza, cind la copil. Găzarul își dase sufletul de mult și în odăița era întunec orb, numai pe copăița pruncului cădea o rază sarbădă din lumina lunii.

Una din arătări grăi:

— Pruncul aista va muri de înec în vremea cind a implini trei ani!
— Va muri—intări a doua—dar unde?

— Unde? În fîntina din ogradă.

— În fîntina din ogradă, înginară cele două ca un ecou.

Apoi ieșiră iar ușor și priviră pe rând spre găzarul din tindă, care-și înghiția răsufletul, și dându-și hora lor nebună ca în virtej, se șterseră topindu-se sub razele lunii, ca niște iasme ce erau. Găzarul nu putea s'adoarmă, ci cu ochii ațintiți în gol, rămase gîndind neliniștit la cele văzute.

Spre zori Blendea intră pe poartă, călcînd nehotărît, împleticindu-se la fiecare pas, grăind cu voce bună că murea lui a născut un fecior, și grăind astfel pătrunse în odăița unde adormi. Găzarul se sculă trudit de nesomn, se duse de-și inhămă globanul la cotușă și îl porni pe poartă îndemnîndu-l:

— Hui, animală, mișcă răpegiu pin' nu răsare soarele, c'ăvem cale lungă de bătut.

Și globanul porni poticnind, ciulind din urechi înfiorîndu-și trupul de aerul proaspăt în vreme ce în răsărit soarele ieșia asemenea unui cap tăiat, improșcînd singele proaspăt peste întinderi.

II

Se împliniau trei ani de la nașterea feciorului lui Blendea și, în ziua asta ca și atunci, găzarul își îndemna bidiviul pe soseaua Buciumenilor. Din lanurile răscoapte se năltau ciocirni gureșe, piruind în slăvi. Apa morților, juca peste

Contesa de Noailles

Mîngîiere

*Bucură-te c'ai putut să suferi greu.
Cite-odată și durerea vrea hodină.
Patimile nu te copleșesc mereu;
Foamea lor și setea lor s'alină.*

*Nu slăbesc numai nădejțile luptînd;
Trîndăvește și durerea mai la urmă.
Aș putea să nu mă bucur astăzi, cînd
Ostioită suferința mea se curmă?*

*Biata ființă cumînițată de durere,
Duce jalea și nădejțile 'n tăcere.—
Cînd ești gata să primești și bun și rău,
Și cînd lumea și mormîntul ți-e tot una,
Și nu tremuri nici pe culme, nici pe hău,
Ești stăpînul sorții tale totdeauna.*

A. Pop Marțian și Ștefan Bălcești

lanurile ca de ceară, în cari sfîrșia puzderia coșaiilor și a bondarilor. De undeva din vr'un cotlon tănuit suna molcum din caval un cîntec înmlădiat de căldura amiazii. Cînd casele din Buciumeni se lămuriră în ochii celor doi drumari, soarele urcase în culmea cerului, și atunci găzarul îmboldi globanul ce porni trezit din visare.

La Blendea era ziafet mare Fecioru-său împlinia trei ani încheiați. Se făcuse un rominaș înbujeat, rotofeiu, și ai lui îl perdeau de drag. Găzarul, după ce dădu binete celor din casă, merse să-și deshame globanul, dîndu-i drumul prin iarba sfîrojită, să ronțăie în voie. Pruncul lui Blendea se juca în preajma fîntinei. Găzarul privind la el, își aminti ceva dintru trecut, își aminti din seara aceea cu întimplăriciudate, a căror amintire stăruise multă vreme în capul lui. Se 'ndreptă spre casă și chemă pe Blendea afară.

— Măi Blendeo, cum lăsați voi copilul micuț singur în ogradă: poate l-a mușca vr'un căne, poate a merge spre globan și l'a zbit globanul, poate a... cădea în fîntină; ia fă bine, adu un tol ș'o funie ș'om lega la gura fîntina, că de... nu știe omul...

— Da de unde, măi omule—răspunse Blendea—, ce gînd pe tine: n'are să pață nimic, tugi de-acolo.
— Măi Blendeo, fă precum îți zic,

că nu de rău îți zic. Copilu-i copil: el ce știe?

Blendea, mai mult că să-și facă pe voie ospelui, aduse un tol ș'o funie și-o legară de gura fîntinii, apoi se duseră și cînstiră pentru prunc.

Intr'un tîrziu găzarul porni iar încotro îl minau daraverile lui negustorești, lăsînd pe cei cu voce bună să se 'nfrupte 'nainte din singele Domnului.

Pruncul între acestea se 'nvîrtise în preajma fîntinii de vreo cite-va ori, se depărta, pină ce intr'un tîrziu îi licări în căpșor gîndul să se suie pe tol.

Tolul era bine strîns de ghizd și pruncul bucuros începu să salte rîzînd și grăind pe cit învățase. Dar, de atît săltat, funia începu binișor să slăbească, să slăbească pină se desfăcu pătura din legătură, și pruncul căzu în adînc.

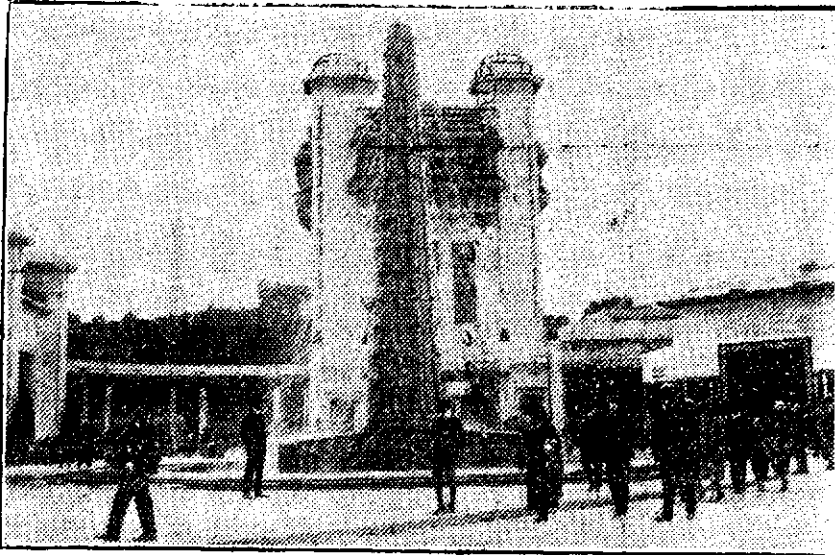
Cei din casă chefurau cu nespunsă voce bună, înherbîntați de vin și veselie, pe cînd, în adîncul fîntinei, se 'nchideau ochiurile de apă, deasupra unei vieți ce abia începuse să mijiască.

Radu Boureanu

Abonamentele la Universul Literar, Ziarul Științelor Populare și Veselia fiind cu premii se fac numai pe un an și costă 210 lei fiecare.

Expoziția Internațională de Arte Decorative și Industriale moderne, Paris 1925

Fântina spinosă

Un basm necunoscut, izvor
de inspirație al lui Eminescu 1)

Frumoasa fără corp

În volumul *Literatură populară* editat în 1902 de Ilarie Chendi se află o lungă poveste versificată de M. Eminescu *Miron și frumoasa fără corp*. Originalitatea motivului ar îndemna pe cineva să creadă că a fost intruchipat de Eminescu. Dar marele cititor de literatură universală și națională a întilnit și aici un basm care l-a isbit prin frumuseța lui. A căutat să-i dea o formă aleasă, dar n'a stăruit până la capăt.

Basmul se găsește publicat în aceeași carte a călătorului german R. Kunisch, *Bukarest und Stambul*, din care, după cum am arătat de curînd, Eminescu a scos și basmul *Fata din grădina de aur*, izvorul capodoperei lui *Luceafărul*.

Pentru că nimic din cite au interesat mai de aproape pe marele poet nu ni poate fi indiferent, împărtășesc aici basmul *Frumoasa fără corp*.

Nevasta unui cioban născuse un fecior și bucuria părinților

era mare. Vezi că se luase de zece ani și acesta era cel dintîiu copil, pe care li-l dăruise Dumnezeu. Și, pe cînd părinții cătau cu bucurie la prunc, iată se deschide păretele și două zîne de toată frumuseța pășesc în colibă. Ciobanul și nevasta sa priviră cu o cucernică teamă la fecioarele cele mîndre; știau că sînt ursitoarele, care se ivesc la nașterea fiecărui copil și-l dăruiesc după vrerea lor cu podoabe trupești și sufletești, hotărînd dinainte norocul și nefericirea.

Femeia prinse inimă și grăi: „mäestrelor, noi sîntem oameni sărmani și norocul a fugit mereu departe de coliba noastră. Dar vă vom da mulțămită toată viața, dacă v'ați îndura să dăru-iți băiatului acestiu tot binele de care noi n'am avut parte“. Ursitoarele zîmbiră și una din ele grăi către băiat „să fii tare ca leul, mîndru cu primăvara și deștept ca văzduhul care le știe pe toate!“ Și cealaltă grăi: „toți oamenii să te iubească, iar puterea și bogăția să fie

partea ta!“ Și după ce grăiră acestea, se pregătiră să plece. Dar mama zise: „Vai, prea slăvitelor, nu puteți voi să dăru-iți mai mult băiatului meu, să se deosebească de toți ceilalți oameni?“. Și ursitoarele tăcură o clipă, apoi una grăi către noul născut: „să dorești totdeauna numai ce-i mai sus!“ Și cealaltă grăi: „să dobîndești ceea ce dorești!“ După aceste vorbe, ele se făcură nevăzute, iar inimile părinților se umplură de bucurie.

Și băiatul creșcu și se făcu tare ca un leu și frumos ca primăvara și deștept ca văzduhul a toateștiutor. Toți cari-l vedeau îl iubiau și jinduiau fericirea părinților. Cînd creșcu mare, se întimplă că, stînd în ușa colibeii, să vadă un om care cutreera satul călare și striga neîncetat: „Stăpînul, împăratul nostru făgăduiește mîna fetei lui și jumătate din împărăție aceluia care e mai voinic, mai deștept și mai frumos ca toți ceilalți; iar cel ce vrea să se ție la întrecere să poștească la palat!“ Auzind acestea, flăeăul merse îndată la părinți și le spuse: „lasăți-mă să mă duc la palat, să mă iau la întrecere cu toți ceilalți bărbați ai împărăției“. Și părinții îl binecuvîntară și-l lăsară să plece.

Și, cînd ajunseră la împăratul, mulți erau adunați acolo și ospătați de trei zile cu mîncare și băutură. În ziua a patra însă se adunară cu toții într'o poiană mare din fața palatului și peste puțin sosi și împăratul cu toți sftnicii împărăției sale, și apoi sosi și domnița, urmată de toate slujitoarele, și erau atît de mîndre, încît mulți oameni și-ar fi primejduit bucuros viața pentru ele, dar pe lingă stăpîna lor nici nu se vedeau, după cum ziua nu se vad stelele.

Și domnița avea în mîna o oglindă, care avea darul să arate chipul celui care era mai frumos dintre toți. Și, cîm căta

1) A fost și obiectul unei comunicații, care a și apărut, a d-lui N. Iorga la Academia Română. — N. R.

în ea și pășia printre rîndurile bărbaților, nu și vedea decît ehipul ei în oglinda fermecată; dar, cînd sosi în apropierea feciorului de cioban, se șterse chipul ei și se ivi acela al flăcăului. Atunci se întoarse și, cum îl zări, strigă: «acesta-i cel mai frumos!».

Și împăratul se sculă și grăi: «aveam o pădure mare, care se întindea pînă la hotarul împărăției mele și aveam un munte în care era fier pentru toți supușii mei. Dar într-o noapte un moroiu, care, pe cînd trăia, fusese sluga mea, făcu din toată pădurea un singur copac și din tot fierul o singură secure, și scaunul domniei mele nu va mai sta țepăn, pînă ce nu se va găsi un om care cu această secure să doboare copacul acela» Atunci pe rînd, duseră să iea securea, dar nici unul n'o putu clinti din loc. Însă, cînd sosi și rîndul feciorului de cioban, el luă securea și cu o singură lovitură trînti la pămînt capacul uriaș. Și, după ce-l doborî, ciopli din el un par așa de gros încît doi oameni nu-l puteau cuprinde și așa de lung cît un catarg de corabie. Și se duse cu acel par la locul unde era îngropat slujitorul care bîntuia în chip de strigoiu și-l înfipse așa de adînc, încît nu se mai vedea. Atunci împăratul strigă: „acesta-i cel mai voinic“.

Și păși înainte sfetnicul cel mai bătrîn al împăratului și grăi: «cine poate spune la ce se gîndește acum domnița, fata stăpînului și împăratului nostru?» Și tăceau cu toții, căci nimeni nu cunoștea răspunsul; însă feciorul de cioban ieși din rînduri, se înclină și grăi: „domnița se gîndește acum la mine!“. Pe dată ce fiica împăratului auzi acestea, înaintă și grăi: «tu ai ghicit; și, pentru că ești cel mai voinic, cel mai mîndru și mai deștept, te iau de bărbat». În aceeași zi făcură nuntă, iar

împăratul dăruî ginerelui jumătate din împărăția sa.

Astfel ajunse tînărul puternic și bogat și avea o soție frumoasă și dragălașă ca în ziua de primăvară. Însă feciorului de cioban nu-i păsa nici de mărire nici de bogăție, iar frumuseția nevestei lui nu-l putea încrută, căci el rîvnea să aibă ce e mai strălucit pe lumea aceasta. Dar el nu știa ce poate să fie mai strălucit și de aceea întreba pe toți drumeții, cari treceau prin împărăția lui, ce este în lume mai strălucit, de care să fi auzit ei în pribegiile lor? Și într-o zi veni un moșneag și zise: «nimic pe lume nu este mai presus de fecioara fără corp, care locuiește în palatul de diamant. Cel ce vrea să o vadă însă, trebuie să meargă în noaptea anului nou lîngă lacul de smarald, unde se scaldă ea la miezul nopții. Atunci tînărul se hotărî să meargă într'acolo, ca să dobîndească pe fecioara fără corp. Degeaba îl rugară părinții, împăratul și împărăteasa să-și lase gîndul și să rămînă acasă, degeaba se tînguia tînăra lui soție. Dar oricît i-ar fi fost înfățișarea de mîndră și de ademenitoare, corpuri gingașe de femei sînt destule pe lume și tînărul se simția atras departe de nevasta lui, către fecioara fără corp, despre care-i povestise drumețul. Așteptă pînă veni toamna, și, cînd frunzele prîseră să cadă din copaci, porni la drum spre lacul de smarald și umblă douăzeci de zile pînă ajunse acolo. Iar, după ce ajunse își ridică o colibă pe malul lacului și așteptă noaptea de anul nou, cînd fecioara fără corp avea să vie să se scalde.

Era o noapte frumoasă cu lună și feciorul de cioban sta lîngă lac ascuns printre pomi, căci astăzi trebuia să vadă ce avea lumea mai mareș. Noaptea era geroasă, dar el nici nu băgă de samă. De odată zări că se

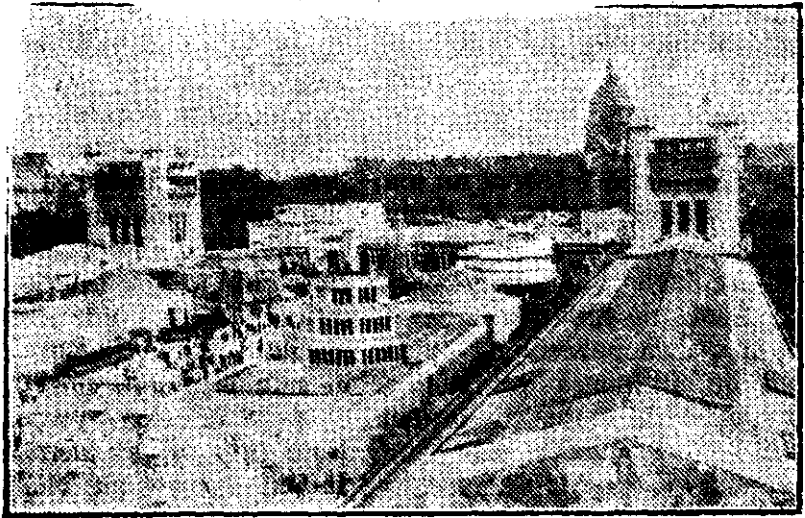
ivește în depărtare o fecioară minunată, în o haină de aur, care strălucia de diamante și mărgăritare. Și, cu toate că luna lucia viu, totuși el nu vedea nici urmă de umbră pe zăpada albă și fecioara trecea printre copaci, fără ca el să poată pricepe cum se făcea aceasta... Și, cînd ajunse la malul apei, ea își lepădă hainele și feciorul de cioban privi răpit frumoasa arătare, mai albă ca zăpada și mai frumoasă ca orice făptură pămîntească. Apoi coborî în apa lacului, care nici iarna nu putea să înghețe pentru că era o apă fermecată. Însă fața apei rămase liniștită și nemișcată, cu toate că feciorul de cioban vedea bine cum fecioara minunată înnota. El nu-și lua ochii dela ea și nici nu se mișca, de frică să nu-l descopere și să fugă. Ea însă stătu un ceas în apă, apoi ieși fără să se fi udat, își îmbracă rochia și mantia și plecă așa cum venise.

Feciorul de cioban, după ce văzuse fata cea frumoasă, simți că nu mai poate trăi fără dînsa. Dar degeaba se socotia el fel și chipuri cum ar putea s'o dobîndească. Gîndia zi și noapte fără să aștepte o cale. Iar dragostea pentru fecioara fără corp îl mistuia tot mai mult și se gîndia să moară. Atunci însă se întîmplă că o bătrînă miloasă care trecea pe acelaș drum să l'întrebe de ce stă moară, pentru că nu putea ajunge la fecioara fără corp în muntele de diamant. Dar bătrîna era chiar Mama Pădurii, care ajută oamenilor cînd sunt la strîmtoare. Și ea grăi astfel către flăcău: «la muntele de diamant poți ajunge ușor; ia-o pe calea pe care a luat-o fecioara fără corp și apoi mergi tot înainte, fără să te gîndești la drum, doar numai la dînsa, și astfel vei ajunge la ea; o vei cuceri ușor, căci e nevoită să facă totdeauna ceea ce vrea acela a cărui inimă e plină de dragoste

pentru dînsa». Și tînărul se bucură și o luă la drum fără înțiriere, și nu se gîndi la nimic decît la fecioara fără corp, așa că nu vedea nici drumul pe care mergea și nici nu știa dacă-i zi sau noapte. Și ajunse la muntele de diamant, fără să bage de samă, pînă nu-l avu în față. Și, cînd ea îl zări, vru să fugă, el însă se mîhni și gîndi: «ah, de ar rămînea aici!». Atunci ea se opri și așteptă liniștită apropierea lui. Iar el grăi: Mi-am părăsit împărăția, am părăsit comori neprețuite și nevastă-mea varsă lacrimi dimineața și seara, și varsă lacrimi noaptea în vis, căci mă visează pe mine. Eu însă nu mă gîndesc nici la împărăție și comori, nici la părinți și nevastă, căci inima mea e plină de dragoste pentru tine!». Însă fecioara cea frumoasă tăcea, și ochiul ei privia rece către străin. Și feciorul ciobanului se întristă și gîndi: «ah, de ce nu-mi urează prietenos bun venit?». Atunci fecioara zîmbi și spuse: «fii bine venit la mine și primește mulțumiri pentru dragostea ta cea credincioasă; acum însă urmează-mă în palatul meu, ca să te pot cinsti și ospăta ca pe un oaspe iubit.» Și tînărul o urmă în palatul ei măreț, care era făcut dintr'un singur diamant și se așeză lângă dînsa la masa încărcată cu cele mai scumpe mîncări și băuturi. Dar, cu toate că atinse de două ori cu mîna haina ei, el nu simți nimic și-i era ca și cum ar pipăi numai aerul.

Și bău el și mîncă și era răpit de frumuseța minunatei fete. Ea însă vorbea prietenos cu el și-l servia ca pe un oaspe binevenit. Și, cu cît o privia mai mult cu atît dragostea lui se aprindea mai înflăcărată; ea însă îl privia liniștită, ca mai înainte. El se gîndi mîhnit: «ce-mi folosește mie că am ajuns la muntele de diamant și că stau lângă cea mai răpitoare fecioară din lume, dacă ea nu

Expoziția internațională de arte decorative și industriale moderne, Paris 1925

„Piața Invalizilor“ — vedere generală

impărtășește dragostea mea: «Ah de-ar fi a mea!» Atunci ochii fecioarei se aprinseră de patimă, iar pieptul ei săltă atît de furtunos, încît plesni haina cea strîmtă de pe ea. Și îmbrățișă pe tînăr și-l strînse lingă ea și apăsă buzele ei pe gura lui și se lăsă împreună cu el pe culcuș. Iar feciorul ciobanului se aprinse mai tare cînd văzu fecioara minunată stînd lingă el în toată frumuseța ei; și-și încolăci brațele pe gîtul ei și-și apăsă gura pe buzele ei roșii. Însă brațul lui, care căuta grumazul ei alb, atinsese numai aerul și buza lui fierbinte nu simți nimic, deși vedea cum gura ei se lipește de a lui. Și patima lui creștea mai tare, căci vedea cum, îmbătată de dragoste, sta culcată lingă el, dar nu simțea vreun corp străin lingă al său. Atunci își aminti de sfatul Mamei Pădurii și cugetă: «Ah, de-ar avea și ea un corp ca și celelalte femei!». Ea însă se întristă și-i grăi: «dorește tot ce voești; această singură dorință nu ți-o pot îndeplini niciodată; privește: eu sînt cea ce poate fi mai măreț pe această lume; nici ofemea de pe pămînt nu-mi poate sta alături; sînt veșnic tînără, veșnic frumoasă, dragostea mea nu cunoaște nici oboseală nici

sfrîșit,—însă corp eu nu am!» Și tînărul privi minunata frumuseță a fetei și un dor aprins îl cuprinse. Dar, de cîte ori încerca să-și înoade brațele în jurul ei cuprindea mereu numai aier.

Și astfel rămase el un an întreg în castelul de diamant; de cîteori voia să plece, îl înlăntuia minunata frumuseță a fecioarei, ce nu se putea asemăna cu nimic; dar, tot timpul cît rămase la ea, fu mistuit de dorinți neîndestulate. În cele din urmă, nu mai putu să rămîie acolo. Își aminti de tînăra lui nevastă în floarea vîrstei, de stringerea ei de mîna, de sărutarea, de îmbrățișarea ei, și-l cuprinse dorul de nevasta părăsită. Cu hotărîre își luă rămas bun dela fecioara fără corp și părăsi muntele de diamant și călători fără răgaz pînă ajunsese la împărăția socrului său. Aici fu primit de ai lui cu bucurie și se făcu mare sărbătoare, și nevasta lui îl copleșia cu desmierdări care-l încintau. Dar peste cîteva zile deveni tăcut și trist. El privi în jurul său, dar toate i se părură sarbede pe lingă măreția părăsitului castel de diamant. Privia la nevasta lui, dar, oricît de caldă era stringerea ei de mîna oricît de dulce sărutarea ei, ori cît de fierbinte îmbrățișarea,

domnița i se părea urită celui care privise minunata frumusețea a fecioarei fără corp. Și se făcu tot mai tăcut, tot mai trist, iar ceia ce avea nu-l mișca; dar nici să se întoarcă nu mai vrea, căci se gândia la dorințeli neîndestulate, pe care le simțise lângă minunata fecioară. Și atunci de multe ori ar fi dorit ori ca nevasta lui să fie atît de frumoasă ca stăpîna castelului de diamant, ori ca cea mai frumoasă din lume să aibă un corp ca tinăra domniță. Inșă aceasta era dorință zădarnică. Și astfel trăi el tăcut și nemîngîiat pînă la moarte.

Ceia ce a atras pe Eminescu să verifice basmul acesta, a fost, de bună samă, acea pornire către absolut, care caracterizează pe erou. Desăvîșirea ideală rămîne numai o plăsmuire neîntrupată a ceea ce. Și, neputînd împăca idealul, care rămîne vis, nu viața care nu se poate înălța la strălucirea absolută, eroul acestui basm, în care elemente culte se îmbină cu cele populare, sfirșește prin a se înstrăina de ambele aspecte ale vieții.

D. CARACOSTEA

Jindra Huscova-Flajhansová

Literatura și arta Cehoslovacă

(A II-a conferință despre Cehoslovacia ținută supt auspiciile Institutului Sud-Est-European)

(Urmare)

În vremea aceasta se și ivește o reacție literară și filosofică împotriva grupului revistei «Lumir» — o reacție realistă condusă de actualul președinte al republicii cehoslovace, profesorul universitar de filosofie de pe atunci *T. G. Masaryk* (n. 1850). D-sa a cerut dela scriitori să părăsească acea puțin rodnică visare pentru a se întoarce la adevăr și realitate. Lozinca învățaturii și educației sale era «Adevărul» — și astăzi pe stîndardul președintelui se văd cuvintele «Veritas vincit» (Adevărul învinge).

Dintre puțin numeroșii poeți cari aparțin școlii lui Masaryk trebuie să numesc pe *J. S. Machar*, — prietenul său —, un admirator înflăcărat al clasicismului și un pasionat dușman al catolicismului medieval.

În prosă și în dramă, însă, realismul ademenia mult pe scriitorii noștri, cari încearcă a prezenta un tablou fidel al vieții poporului și al micii burghesii. Din această categorie

de scriitori numesc mai ales pe două femei; *Teresa Novacova* (1853—1912), un spirit pătrunzător de observație, și pe feminista înflăcărată *B. Vikova-Kunetisca*.

În această legătură trebuie să vorbesc și despre poezia dramatică, a cărei evoluțiune am lăsat-o pîn'acum deoparte.

La începutul său, în timpurile lui Jungmann, genul acesta a avut numai tendința redeșteptării naționale. Autorii dramelor de pe atunci voiau pe deoparte să facă educațiunea națiunii în ceia ce privește limba, pe de altă parte să redeștepte conștiința națională în popor prin alegerea subiectelor istorice. Acest caracter l-au avut dramele lui *Ioset Cajetan Tyl* (1808 — 1856), un scriitor de profund talent, a cărui activitate dramatică însă a fost banalizată de ocupațiunile sale jurnalistice și actoricești, el făcînd parte dintr'o trupă ambulăntă de teatru.

Dintre numeroase drame și

încercări în prosă ale lui Cajetan Tyl, una s'a păstrat în pioasa amintire a poporului drama „Bilciul“, din care un cîntec cu titlul „Cde domov muj?“ — „Unde ești patria mea?“ a devenit cîntecul național, rămîind apoi imnul național ceh.

În decursul timpului însă s'a perfecționat și drama cehă în ceia ce privește forma și acțiunea sa. Pe scenele cehe s'au jucat piese, în care se oglindeau curentele sociale ale timpului. Dramaturgul *Bozdech*, 1841—1889, a perfecționat pînă la virtuozitate, după exemplul frances, piesele de salon, pe cînd *L. Stroupeznischi* (1850—1892) e întemeietorul dramei realiste.

Între anii 1880—1900 găsım între poeții și scriitorii dramatice și pe marii poeți Zeier și Vrchliski, cari, însă n'au avut succesul scenic — din cauza lipsei de nerv și gradăție dramatică. Astfel ajungem pe pragul activității dramaturgilor contemporani dintre cari *Jaroslav Hubert* în 1871 a cucerit publicul prin prima sa lucrare „Vina“. El a fost oarecum influențat de Ibsen, după cum reiese din subiectul dramei, unde descrie sufletul femeiei, care se sbuciumă supt conștiința unui păcat. În dramele sale, scrise mai tîrziu, a încercat să resolve și problemele spirituale, de la care a trecut peste încercările istorice la drama din viața burghesimii. În ultima sa lucrare dramatică de o fericită concepție — jucată anul trecut pe scena teatrului din Praga — a reușit să oglindească sufletul omului contemporan. Ea poartă titlul „Spre alt țarm“, iar personagiul ei principal e conducătorul mișcării socialiste, care propagă victoria prin violență. Prin rezultatul, care-l dă teoriilor sale puse în practică prin crimă, se convinge de lașitatea lor și revine prin pierderea fiului său la idealuri pur umanitare. Prin Hilbert ajungem la autori dramatice cari au

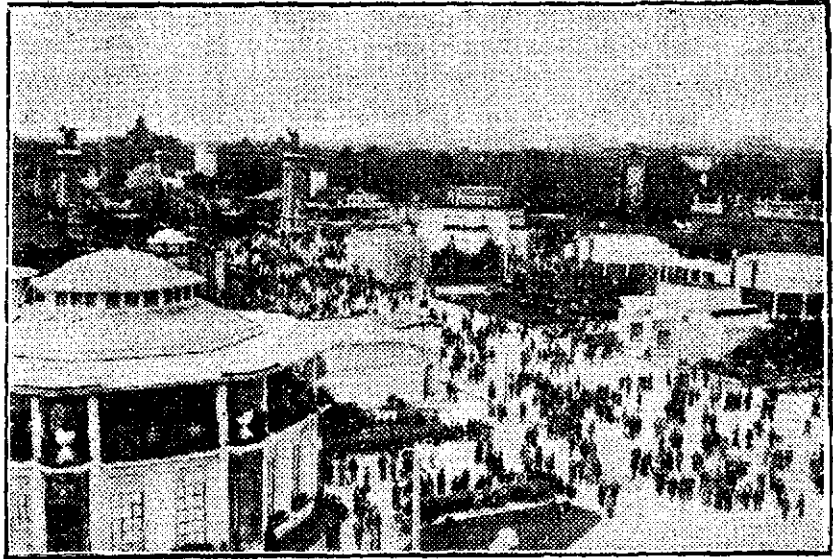
Început să scrie după înființarea republicei—deci în timpuri mai prielnice pentru dezvoltarea genului dramatic și cari au de azi încolo posibilitatea de a pătrunde și pe scenele străine. Dintre aceștia s'a remarcat *Carel Capek* (n. (1890) mai ales cu două dintre dramele sale „R. U. R.” și „Din viața insectelor,” care au avut succese răsunătoare pe scenele străine. Ambele drame fiind de un interes capital ar merita să vadă și lumina rampei românești.

Un mare succes între masele largi admiratoare de teatru în străinătate a avut comedia lui *Langer* (n. 1882) intitulată „Acul în carul cu fin”. Acum în urmă însă *Langer* a scris și o dramă „Mahalaua,” în care a schițat, magistral psihologia locuitorilor periferiilor din Praga.

Cu numele acestor dramaturgi n'am caracterizat destul evoluția dramei moderne cehe, care este prea complicată pentru a fi redată într'o conferință atât de concisă. Revenind la celelalte genuri literare trebuie relatat că ele s'au emancipat de teoriile realismului prea rece, scriitorii dorind prin scrierile lor să accentueze individualismul și impresionismul lor. Este de remarcat importanța pe care o are în această vreme scriitoarea *Ruzena Svobodova* (1868—1920) care, la fel cu *Nemcova*, *Svetta* și *Novacova*, marile scriitoare despre care v'am vorbit, s'a distins prin talentul său literar și marea cultură ce-o posedă.

Ea-și începe activitatea prin schițe luate din viață și trece apoi la cele mai complicate și foarte bine stilizate scrieri impresioniste. *Svobodova* a avut foarte mulți elevi și eleve. Dintre toți contemporanii însă, i-a stat mai aproape arbitru literar *Frantisek Salda* (n. 1867), care a propovăduit însuflețirea artei prin experiențele proprii

Expoziția Internațională de arte decorative și Industriale moderne, Paris 1925

„Piața Invalizilor” — vedere generală

și perfecționarea genului literar într'o formă aleasă.

O nouă epocă a poeziei cehe se începe la sfârșitul secolului al 19-lea cu apariția celor doi poeți de seamă *Antonin Sova* (n. 1864) și *Otocar Brezina*, (n. 1868) cari sint și marii reprezentanți ai simbolismului ceh. *Sova* a ajuns la acest curent prin desiluziile sale din viață, care au puternic răsunet în poeziile sale. *Brezina* însă s'a izolat cu totul în turnul său de fildeș ca un adevărat preot al poeziei mărețe. Opera sa e constituită din cinci cărți de poezii și o culegere de încercări prosaice în care el își întoarce privirea peste orizontul acestei vieți către veșnicie, unde în entuziasmul său mistic zărește țelul vieții în Dumnezeu și, condus de o mare dragoste fraternă, dorește unirea tuturor.

Prin opera lui *Brezina* poezia cehă a atins culmea sa. Poeții cari l-au urmat n'au avut nici profunzimea cugătărilor sale, cu toate că printre ei au fost și câțiva talenți ca *Otocar Theer* sau naționalistul ceh *Victor Dyc* sau pasionatul optimist *Neumann* și un șir întreg de poeți, cu cari nu vreau să obosesc atențiunea dv.

Trec literatura din Slovacia. V'am vorbit despre *Jan Collar*, autorul ciclului de sonete scrise în limba cehă. Aș avea de arătat un lung șir de luminători ai literaturii slovace, pe cîmpul poeziei, prozei și dramei. Mă resum însă de a vă numi doi scriitori: poetul *Hviezdoslav* și povestitorul *Cucucin*. Prin ei literatura slovacă a ajuns la cea mai mare înflorire. *Hviezdoslav* (1849—1921) a însemnat în mediul slovac ceea ce a fost *Vrchliski* pentru Cehi: un poet de mare talent și de largi vederi în ceea ce privește introducerea literaturii clasice în limba slovacă. În poeziile sale (el a mai scris și prosă și dramă) a reușit să pătrundă în sufletul curat al poporului slovac. *Hviezdoslav* a avut noroc de a vedea împlinirea visului său — adică unirea poporului cehoslovac — pe care a propovăduit-o fățiș și curajos încă în timpurile marelui războiu, murind trei ani în urmă.

Ca *Hviezdoslav* în poezie, a pătruns *Cucucin* (n. 1860) în prosă printr'un lung șir de povestiri ale sufletului țeranului slovac într'o formă, din punct de vedere artistic, desăvârșită.

Cu acești doi scriitori slo-

vaci am terminat, schițând în linii largi, mișcarea literară în Cehoslovacia.

Trec la câteva date privitoare la arta cehoslovacă cu a cărei descriere voi încheia conferința mea.

Arta cehoslovacă are o lungă tradiție istorică, mai ales în ceiace privește arhitectura, care în mod special în timpurile dezvoltării naționale din timpul lui Carol IV a avut diverși reprezentanți celebri, cari, cu toate că nu au creat o școală nouă, au știut să acomodeze influențele străine individualității poporului ceh.

Ceiace e demn de cunoscut, e că dezvoltarea picturii în epoca modernă este și ea legată de evoluția arhitectonică, care la clădirea Teatrului Național din Praga, prin contribuția poporului ceh în două rânduri (întia dată el luând foc) a concentrat (a. 1879) un mare număr de pictori ai generațiilor timpurilor lor pentru concursul frescelor și tablourilor teatrului.

Între aceștia s'a relevat pictorul original Nicolae Aleș, care într-o măsură a fost urmașul marelui pictor cehoslovac Josef Manes.

Josef Manes (1820—1871), a creat pictura cehă modernă, cum *Smetana* a creat muzica cehă, inspirându-se de la două izvoare noi: subiecte împrumutate din viața țeranului cehoslovac, cit și din istoria Boemiei.

Urmașul său *Nicolae Aleș* (1852—1912) a continuat opera lui Manes prin picturile sale inspirate din același mediu. E trist că acest fin ironic și primitivist genial nu era destul de prețuit de generația contemporanilor săi.

Mai mare succes decât Aleș a avut, dintre pictorii Teatrului Național din Praga, *František Zenisek*, virtuosul picturii plăcute și elevul măștrilor francezi pictorul *Hynais*, (n. 1845)

care nu de mult a împlinit 70 de ani, fiind sărbătorit de întreaga națiune, el fiind și autorul splendidei cortine a Teatrului Național.

Din școala franceză a ieșit și pictorul marilor pinze istorice *Václav Brožík*.

De aceeași școală și generație se ține și peisagistul fin *Julius Marac* (1835—1899).

Din școala franceză modernă a mai ieșit și talentatul desemnator al vieții mondene *Ludek Marold* (1865—1898) un observator fin al vieții bulevardelor din capitala Franței.

În Franța a învățat și decoratorul monumental *Alfons Mucha* (n. 1860).

Cu Mucha am ajuns la contemporani. Cea mai mare apariție a artei contemporane cehă este *Max Svabinský* (n. 1873) un însemnat acvafortist, care într'un șir de numeroase tablouri ni-a reconstruit figurile marilor noștri scriitori morți: poetul Mucha, povestitorul Neruda, istoricul Palascký, compozitorul Smetana și scriitoarea Nemcová, afară de alții. *Svabinský* mai este și un portretist plin de vervă și un iubitor pasionat al vieții și admiratorul nudurilor.

Dintre pictorii moderni s'au mai distins impresionistul fin care a fost *Jan Preisler* (1872—1917) un colorist admirabil.

Colorile vii ale regiunilor slovace au fost prinse în tablourile neperitoare ale lui *Joza Uprka* (n. 1861).

Din aceeași generație mai fac parte și peisagistul impresionist *Slavicek* (1870—1910) care a murit în floarea vrstei.

În Franța a mai crescut și ilustratorul lui Lecomte de Lisle, *Kupka*, acvafortistul *Simon* și decoratorul *Spiller*.

Ca să completez tabloul ce vi l-ați făcut despre arta noastră, mai citez câteva nume: ale a admiratorului mării *Cnipsler*, acvafortistului plin de spirit și inspirație *Hugo Boettinger*,

al peisagistului *Hudecek*, al expresionistului *Nereali* și tipicului talentat ilustrator al basmelor *Schwaiger*.

Din lungul șir al sculptorilor cehi, trebuie să menționăm măcar pe clasicul *Myslbec* (1848) și elevii săi *Stanislav Sucharava* (n. 1766) și *Jean Stursa*, șeful sculptorilor moderni de astăzi.

Terminând conferința noastră, sintem deplin conștienți că ea n'a fost decât o schiță săracă și incompletă, neredând decât în mod palid complicata evoluție literară și artistică a poporului cehoslovac, care mai ales după războiu a înflorit și înfloreste vădit. Se poate oare caracteriza destul prin câteva frase farmecul dulce al primăverii, se poate prinde cu câteva frase diversitatea problemelor ce le presintă în operele sale poetul modern? Răspunsul va fi de sigur perpetuu negativ.

Termin deci cu dorința să se poată găsi în România aliată și prietenă cineva care ar putea, cu mijloace mai mari, mai desăvârșite, să va expună mai perfect mișcarea literară și artistică a Cehoslovaciei decât un simplu conferențiar informativ.

(Tradus cu ajutorul d-lui D. Basiliu).

BIBLIOGRAFIE

„*Mauriciu Jokai*”, biografie și caracterizare, de dr. *Gheorghe Kristof*, cu prilejul aniversării a o sută de ani dela moartea lui, „*Minerva*”, Cluj.

Universul Literar

Cuponul Nr. 19.

Strângeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului” printre cari 2 CASE. și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă Cititi in „Universul” lista premilor.

UNCHIUL

de Francis Carco

În grădinița luminoasă, bunica așeza jilțul *unchiului*. Îmi amintesc și acum zidul îmbrăcat în iederă, aleile curate, crengile aplecate mult. *Unchiul* se juca singur, ostenindu-se să-și împreune degetele în felurite chipuri; când reușia să le incurce, avea un slab suris de mulțămire nedeslușită, apoi se întuneca, și, cu gura căscată, aiurit, rămânea așa multă vreme... Trebuia atunci ca cineva să deslipească blind minile sărmanului idiot.

Eram pe vremea aceia tare neastîmpărat. *Unchiul* nu-mi plăcea de loc. Privirea lui fixă mă înfricoșa. Ce bucurie nebună pe mine, când mă dădeam în leagăn și-mi făceam vînt smucind cît puteam de frînghie! Stilpii tremurau, inelele scîrțiau; alunecam pe sus, drept în picioare, scoțînd țipete care te surziau.

Și *unchiul*, văzîndu-mă zburînd pe de-asupra lui ca un vîrtej, întindea brațele spre mine, strigîndu-mă.

Fuseiu băgat în gimnasiu.

Acolo am învățat și am aflat lucruri grozave. Într'o zi, directorul îmi zise:

—Jean-Paul-Réné Cauchoise, ești născut la 3 Iulie 1880, în Nouméa, Noua-Caledonie. Nu-i așa?

Rămăseiu uimit. Cum? Bunica mea nu știa unde mă născusem? Vrusei să raspund că mă născusem *acasă la noi*, la Saint-Bruno. Nu putui. Simțiiu numai că începuseră să-mi curgă lacrimi.

Directorul îmi puse mîna pe frunte și-mi zise:

— Să fii cuminte. Tu ești băiat bun.

Canarazii miei se jucau în curte, făcînd baloane de săpun. Nu mă amestecam printre ei. Mă mulțumiam numai să pri-

vesc la cei cari jucau în bile, sau mai degrabă mă plimbam singur. Îmi repetam neîncetat — că să mă încredințez și eu — că, într'adevăr, mă născusem în insula ceia din Caledonia. Dar nici o amintire precisă nu mă îndreptăția, și, adesea, șovăiam să cred.

Bunica venia, venia să mă vadă în fiecare Joi și-mi aducea prăjituri. „*Unchiul*“ e tare bolnav, spunea mereu bunica.

Duminica ieșiam singur să mă plimb.

... De cîte ori îmi evoc copilăria, totdeauna o figură blîndă de bătrînică îmi surîde în pînjenişul amintirii. Revăd atunci vorbitorul cu păreții lui severi, împodobiți cu tablouri și zugrăveli reci, șterse. Iar celelalte amintiri se destramă nelămurit, se pierd...

Încerc, totuși, și-acum simțimîntul acela ciudat care mă năvălia de cîte ori, în ceasurile de studii, deschideam atlasul geografic. Într'un pătrat albastru erau desenate: Nouméa, Dombéa, golful... nu știu care... Numele acestea aveau numai însușirea să-mi umple inima de tristeță. Nedeslușite impresii de călătorie, de pe undeva, departe, luau ființă în mine. Dar cum aș putea exprima aceasta? Cum aș putea tălmăci nostalgia fierbinte, deșteptarea unui atît de mare și copleșitor mister...

Și iată că într'o seară de Maiu — nu știu cum — îmi amintiiu numele unui servitor: Arona!

Era înalt, sprinten, șiret și vesel...

Se apropia vacanța mare. Castanii, desfrunziți, de-abia mai umbriau cîte un petec de pămînt. Sălile erau reci și lemnul înegrit al pupitrelor, dacă sprîjinia obrazul pe el, țîl îngheța.

Eu nu primiiu decît un premiu pentru purtare bună...

Casa ce-o regăsiu după o lipsă de aproape zece luni, îmi păru de o pustietate, de o singurătate încîntătoare. Iarba năpădise în toată grădina. Trandafirii începuse să se scuture și iedera se cățara sălbatec pînă pe vîrfurile zidului, atîrnînd în afară. În mijlocul unei astfel de priveliști, visul meu nu făcu de cît să înveșminte noi și tulburătoare hotărîri. Și, — lucru straniu! — căsuța aceasta mă făcea să bănuiesc existența unei alte case, a unei alte grădini, unde, tot copil, cunoscusem aceeași statornică senzație de amețire. Numai că, acolo, iedera și trandafirii climatului nostru erau înlocuiți de către lianele încîlcite și înalții palmieri.

Atunci, simții o singură și chinuitoare nevoie să vorbesc. Bunica, absorbită de îngrijirile ce nu înceta să le dea *unchiului*, nu ghicia ce agitație nebună mă stăpînia, când privirile noastre se reîntîlniră. Aș fi vrut să strig: „Bunico, bunico, aici, în colțul acesta, erau odată doi piersici înfloriți, erau rodii multe. Prin văzduh, plutia — bilșug — miresme de scorțîșoară, de soare. Frunzele de aloes și de cactus se înălțau de-asupra zidului — sus, spre cer...”

Dar totul se petrecu în alt chip.

Unchiul trăgea să moară. Mă îndepărtau de el cît mai mult cu putință și eu simțiam bine, privindu-i figura învinețită și umflată, că n'o s'o mai ducă multă vreme... La drept vorbind moartea lui nu mă mișca de loc, de oare ce puneă capăt unor suferințe groaznice.

Cu toate acestea, o tulburare nelămurită mă stăpînia. Deveniam ciudat, sperios și aspru. Seara, închis în camera mea, nu puteam de loc s'adorm. Ceasul suna, pe rînd: unsprezece, douăsprezece, unu...

Într'o seară mă culcasem mai tîrziu ca oricînd. Lampa răspîndia o lumină roșie, de jeratec.

Auziiu bătînd în ușă.

Mă sculăiu. Deschiseiu. Buna îmi făcu semn s'o urmez. ...*Unchiul* era culcat în patul în care dormia de obicei buna. Fața lui, altă dată contractată, era acum de o seninătate adâncă... Și, cu minile împreunate pe piept, de astădată pentru totdeauna, părea un crucifix de f ldes.

Atunci, nu știu ce nesfârșită și dureroasă emoție îmi zdrobi nervii. Căzuu în brațele deschise

ale bunicii și, printre lacrimi, îi auziiu glasul tremurat:

— Imbrățișează-l!

Și nu aflăiu, decit într'un tirziu groaznicul adevăr. *Unchiul* era tatăl meu. Se întorsese din coloni. În Numea se îmbolnăvise de friguri. Mama murise acolo. El își tirise zilele din urmă printre noi — sărman idiot — fără să-și cunoască nici mama, nici fiul.

(Tradus de C. Cristobald)

CRONICA

Ion Slavici

Ion Slavici și-a încheiat zilele la Panciu.

Un mare povestitor a dispărut cu dînsul. Iată cum apreciază „Universul” politic lunga lui carieră:

„Ion Slavici aparține unei generații care făcea cu mari dificultăți, primii pași spre așezarea aspectelor de viață la noi. El a avut necontestabilul merit de a fi fost în acea critică epocă, un valoros înaintaș, un viguros creator.

Contemporan cu Eminescu și cu o întreagă pleiadă care se găsea la o răspintie, pe nedestelenitul ogor al limbii române, Slavici realizează în proză acele neuitate creații, impresionante prin sufletul popular pe care-l reprezintă, remarcabile prin puritatea și siguranța expresiilor adoptate.

Pînă în vremea din urmă, înainte de a se fi ridicat Sadoveanu și Brătescu-Voinești, Ion Slavici dominat, pe bună dreptate, nuvela românească.

Bogat înzestrat din punct de vedere artistic, el a unit aceste daruri firești cu un serios simț de observație, care l-a dus la înțelegerea sufletului popular și la fixarea lui în opera care l-au consacrat ca pe un povestitor de seamă.”

Folclor muzical.

D. Aur Călugăru, profesor la Timișoara, ni semnaleză activitatea unui străguncios culegător de melodii populare întovărășite de versurile lor.

Din știrile pe care le dă despre culegerile d-lui S. V. Drăgoi, dela conservatorul din Timișoara, entu-

siasmul d-lui Călugăru apare perfect justificat.

În afară de tipărituri mai vechi făcute prin o casă străină („*Dansuri populare*”, „*Miniaturi*” (muzică populară) și „*Doine*”) d. Drăgoi are gata pentru tipar „*303 colinde*”, număr interesant și în ceia ce privește variația melodiei și aceia a textului.

Lucrarea are ca prefață un studiu asupra muzicii colindelor, pe care d-sa le-a cules din cele mai românești ținuturi: Timiș, Arad, Caraș Severin, Hunedoara, Sibiu, Făgăraș, Turnăvele și Cojocna.

Acum d. Drăgoi se gîndește la instituțiile noastre culturale și artistice, la Academice: poate va întrezări de undeva zorii unei bunăvoințe care să-l ajute la tipărirea operei sale. Care vor fi limitele minime și maxime ale așteptării d-lui Drăgoi, nimeni n'ar putea preciza. De aceea, d-sa nu s'a oprit aici și a început lucrul pentru a-și pregăti materialul care va forma cel de-al doilea volum de colinde, acesta ceva mai bogat.

Și nouă ni se pare că prima datorie revine Academiei, care are în trecutul ei un precedent.

Revista „Tudor Pamfile” dela Dorohoi ne înștiințează că e în posesiunea unei *Antologii eroice*, dar... nu are cine o tipări.

„Tudor Pamfile”. Anul III nr. 5-8. Rev. stă folkloristică dela Dorohoi se străduiește cu multă dragoste să împlinească ceia ce anunța a fi în subtitlu: „revistă de muzică artă populară și folklor”. Prin conștientă caută să se apropie de „Sezătoarea” d-lui Gorovei. Mai mult

decit aceasta, dă și câteva m. odii populare culese din Ardeal. D. Iocotenent-colonel Titus Maier scălește duioase amintiri despre elevul de școală militară, Tudor Pamfile. De atunci se afirmă lămurit harnicul folklorist de mai tirziu.

Literatura populară, înfăușată în acest număr, e culeasă din toate părțile țării: din Banat, Ardeal, Moldova și Muntenia.

Povestea „*lonică, tăt frumos*” e o interesantă variantă a unor răspîndite motive populare. D. Nicolau însă pare că nu stăpînește destul de bine înțelesul unor termeni populari. Ex.: „A mîncat și acesta un puu de „*burzuluală*” dela Împăratul de s'a tirit pe coate până acasă”. Dar *burzuluală* nu înseamnă în graul poporului *bătaie*.

Greșeli de acestea ne vor încurca mai tirziu la istoria limbii.

În schimb e admirabil redat înțelesul a „O samă de cuvinte” din popor, de către părințele Savin dela Jorăști, un vechiu și harnic adunător al comorilor sufletului popular.

Arta și literatura populară începe a fi obiect de cercetare serioasă. Treptat se înmulțesc convingerile active despre valoarea pe care o cuprind manifestările sufletești ale poporului. Un nteres real conștient se ivește ici și colo, cînd mai timid, cînd mai hotărît.

„Societatea compositorilor romini” a instituit un premiu de 10.000 de lei pentru cea mai bună colecție de cîntece populare (melodii), culese pe întinsul unei provincii.

Culegerea va fi întovărășită de toate datele în legătură cu bucară culeasă și cu persoana culegătorului. Se vor păstra particularitățile fonetice locale.

Pentru acest ultim punct, cel mai bun lucru ar fi ce se face aiurea: culegerea tuturor cîntecelor populare prin *fonograf*. Ce conștincios și prețios material, nu numai pentru cei ce studiază muzica, dar mai ales; pentru filologi, cărora li-ar facilita urmărirea transformărilor fonetice în decursul vremii. B.

În „Revista societății istorico-archeologice bisericesti din Chișinău” vol. XVI, 1925; d. Ștefan Berechet publică: „Frăția de cruce după un manuscris slav din Basarabia”, în care găsim interesante știri în legătură cu literatura populară.

B.